O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORINING IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA’SIRI: SUG‘URTA PENETRATSIYASI, INVESTITSION FAOLLIK VA MOLIYAVIY INKLYUZIVLIK TAHLILI

Mukhiddinov Ikromjon Xamid o’g’li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Namangan filiali

Xalqaro iqtisodiy munosabatlar yo’nalishi

4-kurs talabasi

Iqtisodiyot kafedrasi v.b. dotsenti. PhD

Turg’unmirzayev Azmiddin

ORG-ID: 0009-0007-2579-2410

WoS ID: PSL-6110-2026

A.Turgunmirzayev@kiut.uz

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekiston sug‘urta bozorining iqtisodiy rivojlanishga ta’siri uchta kanal – risklarni qoplash, investitsion resurslarni shakllantirish va moliyaviy inklyuzivlik orqali 2021–2025-yillar ma’lumotlari asosida baholanadi. Sug‘urta penetratsiyasi va zichligi, mukofotlarning nominal YaIMga nisbatan elastikligi, to‘lovlar koeffitsiyenti hamda sug‘urtalovchilar investitsiya portfelining tuzilmasi tahlil qilindi. Penetratsiya 0,43 foizdan 0,73 foizga oshgani, mukofotlar YaIMga qaraganda qariyb 1,7 baravar tez o‘sgani aniqlandi. Biroq 2025-yilda investitsiyalar o‘sishining 48 foizi bank depozitlariga, 40 foizi ko‘chmas mulkka to‘g‘ri kelib, qimmatli

qog‘ozlar hissasi atigi 3 foizni tashkil etdi. Bank hisobvaraqlari bilan qamrov keng bo‘lgani holda aholining sug‘urtaga ixtiyoriy talabi sustligicha qolmoqda. Uzoq muddatli hayot sug‘urtasini rag‘batlantirish, investitsion qoidalarni takomillashtirish va sug‘urta savodxonligini oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: sug‘urta bozori, sug‘urta penetratsiyasi, sug‘urta zichligi, investitsion faollik, moliyaviy inklyuzivlik, hayot sug‘urtasi, iqtisodiy o‘sish, O‘zbekiston.

Аннотация. В статье на основе данных за 2021–2025 гг. оценивается влияние страхового рынка Узбекистана на экономическое развитие через три канала: покрытие рисков, формирование инвестиционных ресурсов и финансовую инклюзивность. Проанализированы проникновение и плотность страхования, эластичность премий по номинальному ВВП, коэффициент выплат и структура инвестиционного портфеля страховщиков. Установлено, что проникновение выросло с 0,43 до 0,73% ВВП, а премии росли примерно в 1,7 раза быстрее ВВП. Вместе с тем в 2025 г. 48% прироста инвестиций страховщиков пришлось на банковские депозиты, 40% – на недвижимость и лишь 3% – на ценные бумаги. При широком охвате населения банковскими счетами добровольный спрос на страхование остаётся слабым. Предложены меры по стимулированию долгосрочного страхования жизни, совершенствованию правил размещения резервов и повышению страховой грамотности.

Ключевые слова: страховой рынок, проникновение страхования, плотность страхования, инвестиционная активность, финансовая инклюзивность, страхование жизни, экономический рост, Узбекистан.

Abstract. Using data for 2021–2025, the article assesses the impact of Uzbekistan's insurance market on economic development through three channels: risk coverage, the formation of investment resources and financial inclusion. Insurance penetration and density, the elasticity of premiums with respect to nominal GDP, the claims ratio and the structure of insurers' investment portfolios are analysed. Penetration rose from 0.43% to 0.73% of GDP, and premiums grew roughly 1.7 times faster than GDP. However, in 2025 bank deposits absorbed 48% of the increase in insurers' investments and real estate 40%, while securities accounted for only 3%. Although bank account ownership is widespread, voluntary household demand for insurance remains weak. The author proposes measures to stimulate long-term life insurance, refine the rules for placing insurance reserves and raise insurance literacy.

Keywords: insurance market, insurance penetration, insurance density, investment activity, financial inclusion, life insurance, economic growth, Uzbekistan.

KIRISH

Sug‘urta moliya tizimining o‘ziga xos bo‘g‘ini bo‘lib, bir vaqtning o‘zida ikki vazifani bajaradi: korxona va uy xo‘jaliklarining kutilmagan yo‘qotishlarini qoplaydi hamda yig‘ilgan mukofotlarni investitsion resursga aylantiradi. Jahon sug‘urta bozorida 2024-yilda mukofotlar hajmi 7,8 trln dollarga yetgan bo‘lsa [1], O‘zbekistonda bu soha hali shakllanish bosqichida turibdi: 2025-yilda mukofotlar 13,46 trln so‘mni tashkil etib [2], aholi jon boshiga 29,3 dollarga to‘g‘ri keldi [3].

So‘nggi yillarda bozor jadal kengaydi. Sug‘urta bozori professional ishtirokchilari assotsiatsiyasi baholashicha, uning hajmi 2021-yildagi 334 mln dollardan 2025-yilda 1,2 mlrd dollardan oshgan [4]. Prezidentning 2024-yil

1-martdagi PQ-108-son qarori bilan barcha sug‘urta polislarini yagona avtomatlashtirilgan tizim orqali rasmiylashtirish majburiy etildi [5], 2026-yilda esa bozorni 2030-yilgacha isloh qilishga qaratilgan farmon loyihasi jamoatchilik muhokamasiga qo‘yildi [6]. Shunga qaramay, Markaziy bank sug‘urta penetratsiyasi Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlari oralig‘ining quyi chegarasiga yaqin qolayotganini qayd etadi [3].

Bu holat muhim ilmiy savolni yuzaga chiqaradi: mukofotlarning tez o‘sishi iqtisodiy rivojlanishga qanchalik real hissa qo‘shmoqda? Tadqiqot maqsadi – O‘zbekiston sug‘urta bozorining iqtisodiyotga ta’sirini penetratsiya, investitsion faollik va moliyaviy inklyuzivlik kesimida baholash hamda bu ta’sirni kuchaytirish yo‘nalishlarini asoslashdan iborat. Ishda uchta faraz tekshiriladi: (H1) sug‘urta bozori nominal YaIMdan tezroq o‘smoqda; (H2) sektorning investitsion funksiyasi asosan bank tizimi orqali bilvosita amalga oshmoqda; (H3) sug‘urta bo‘yicha moliyaviy inklyuzivlik bank xizmatlari bilan qamrovdan sezilarli darajada orqada qolmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Sug‘urta va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi aloqa moliyaviy rivojlanish nazariyasining tarkibiy qismi sifatida o‘rganiladi. J. F. Outreville 85 ta empirik tadqiqotni umumlashtirib, ularning aksariyati hayot sug‘urtasiga bo‘lgan talab omillariga bag‘ishlanganini, sug‘urtaning o‘sishga sababiy ta’sirini tekshiruvchi ishlar esa nisbatan kamligini ko‘rsatgan [7]. D. Ward va R. Zurbruegg to‘qqizta OECD mamlakatining 1961–1996-yillar ma’lumotlarida kointegratsiya va sabablilik testlarini qo‘llab, ayrim mamlakatlarda sug‘urta o‘sishni Granger ma’nosida belgilashini, boshqalarida esa yo‘nalish teskari ekanini aniqlagan va bu aloqa milliy sharoitlarga bog‘liqligini ta’kidlagan [8].

M. Arena 55 mamlakatning 1976–2004-yillar panel ma’lumotlariga umumlashgan momentlar usulini (GMM) qo‘llab, hayot va hayotdan tashqari sug‘urtaning iqtisodiy o‘sishga ijobiy va statistik ahamiyatli sababiy ta’sirini aniqlagan; hayot sug‘urtasi bo‘yicha natijani asosan yuqori daromadli mamlakatlar, hayotdan tashqari sug‘urta bo‘yicha esa rivojlanayotgan mamlakatlar ham shakllantirgan [9]. L. Han va hammualliflar 77 iqtisodiyot misolida sug‘urta rivojining rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ahamiyati rivojlangan mamlakatlarga qaraganda ancha yuqoriligini ko‘rsatgan [10]. P. Haiss va K. Sümegi 29 Yevropa mamlakatida nafaqat mukofotlar, balki sug‘urta investitsiyalarining ham o‘sishga ta’sirini baholab, bu aloqani real foiz stavkasi va rivojlanish darajasi o‘zgartirishini aniqlagan [11]. C.-C. Lee va hammualliflar hayot sug‘urtasi mukofotlari bilan real YaIM o‘rtasida uzoq muddatli muvozanat va ikki tomonlama sabablilik mavjudligini isbotlagan [12].

Sug‘urta rivojini belgilovchi omillar ham chuqur o‘rganilgan. T. Beck va I. Webb 68 iqtisodiyotning 1961–2000-yillar ma’lumotlari asosida inflyatsiya, aholi jon boshiga daromad, bank sektori rivoji va institutsional ko‘rsatkichlar hayot sug‘urtasidan foydalanishning eng barqaror omillari ekanini, narx barqarorligi esa hayot sug‘urtasining jamg‘arma va investitsiya funksiyasini ro‘yobga chiqarish sharti ekanini ko‘rsatgan [13]. R. Enz aholi jon boshiga daromad bilan penetratsiya o‘rtasidagi bog‘liqlikni S-shaklidagi egri chiziq orqali ifodalab, o‘rta daromad bosqichida sug‘urta daromadga nisbatan tezroq o‘sishini asoslagan [14].

Moliyaviy inklyuzivlik nuqtayi nazaridan A. Lusardi va O. Mitchell moliyaviy bilimni inson kapitaliga qilingan investitsiya sifatida talqin etib, uning jamg‘arma va risklarni boshqarish qarorlariga ta’sirini umumlashtirgan [15]. S. Cole va hammualliflar Hindistonda o‘tkazilgan randomizatsiyalangan tajribalarda sug‘urtaga talab narxga sezgir bo‘lsa-da, ishonch yetishmasligi,

likvidlik cheklovlari va mahsulotning kam e’tibor tortishi uning keng tarqalishiga to‘sqinlik qilishini aniqlagan [16]. Milliy adabiyotda H. Umarov va Yu. Karaleu 2023-yilda hayot sug‘urtasi bo‘yicha soliq imtiyozining bekor qilinishi segmentni keskin qisqartirganini va aholining sug‘urta mahsulotlari haqidagi xabardorligi pastligini qayd etgan [17]. Biroq mavjud ishlarda penetratsiya, investitsion faollik va inklyuzivlik yagona tahliliy doirada kam qaralgan; ushbu maqola shu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot 2021–2025-yillarni qamrab oladi. Ma’lumotlar manbai sifatida Istiqbolli loyihalar milliy agentligining choraklik hisobotlari [18], Milliy statistika qo‘mitasining YaIM ma’lumotlari [19], Markaziy bankning moliyaviy barqarorlik sharhi [3] va moliyaviy ommaboplik indeksi [20], shuningdek, Jahon bankining Global Findex tadqiqoti natijalari [21] ishlatildi. Tahlilda tavsifiy statistika, nisbiy ko‘rsatkichlar va tarkibiy dekompozitsiya usullari qo‘llanildi.

Asosiy ko‘rsatkichlar quyidagicha hisoblandi: sug‘urta penetratsiyasi – mukofotlarning nominal YaIMga nisbati; elastiklik – mukofotlar va nominal YaIM o‘sish indekslari natural logarifmlarining nisbati; to‘lovlar koeffitsiyenti – to‘lovlarning mukofotlarga nisbati; investitsion qamrov koeffitsiyenti – investitsiyalarning mukofotlarga nisbati. Investitsiyalarning yillik o‘sishi aktiv turlari bo‘yicha dekompozitsiya qilindi. Qatorning qisqaligi ekonometrik sabablilik testlarini qo‘llash imkonini bermaydi, shu bois natijalar tavsifiy-analitik xususiyatga ega. Matnda “muallif hisob-kitobi” deb belgilangan ko‘rsatkichlar keltirilgan manbalar asosida hisoblangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Penetratsiya va zichlik. Sug‘urta mukofotlari 2021-yildagi 3,73 trln so‘mdan 2024-yilda 9,77 trln so‘mga [17], 2025-yilda esa 13,46 trln so‘mga

yetdi, yillik o‘sish 37,8 foizni tashkil etdi [2]. Nominal YaIM shu davrda 861,2 trln so‘mdan 1 849,7 trln so‘mga oshgan [19]. Muallif hisob-kitobiga ko‘ra, penetratsiya 2021-yildagi 0,43 foizdan 2022-yilda 0,60 foizga, 2023–2024-yillarda 0,64 foizga va 2025-yilda 0,73 foizga ko‘tarildi, bu Markaziy bank baholariga mos keladi [3]. Aholi jon boshiga mukofotlar 2025-yilda 45 foizga oshib, 29,3 dollarni tashkil etgan bo‘lsa-da [3], milliy tadqiqotchilar fikricha, zichlik jahon o‘rtachasidan qariyb 40 baravar past [17].

Mukofotlar va iqtisodiy o‘sish nisbati. 2021–2025-yillarda mukofotlarning o‘rtacha yillik o‘sish sur’ati 37,8 foizni, nominal YaIMniki esa 21,1 foizni tashkil etdi. Shunga ko‘ra, mukofotlarning nominal YaIMga nisbatan elastikligi 1,68 ga teng bo‘lib (muallif hisob-kitobi), H1 farazni tasdiqlaydi. Biroq yillar kesimida elastiklik barqaror emas: 2022-yilda 2,7, 2023-yilda 1,3, 2024-yilda 1,0 va 2025-yilda 1,7 ni tashkil etdi. Tebranishlarning asosiy manbai hayot sug‘urtasi: soliq imtiyozi bekor qilingach, uning ulushi 2022-yildagi 24 foizdan 2024-yilda 3 foizgacha tushgan [17]. 2025-yilda hayot sug‘urtasi mukofotlari 104,8 foizga o‘sib, 586,5 mlrd so‘mga yetgan bo‘lsa-da, uning umumiy hajmdagi ulushi 4,4 foiz bilan cheklandi [2]. Demak, bozor o‘sishi asosan qisqa muddatli, hayotdan tashqari sug‘urta hisobiga ta’minlanmoqda.

To‘lovlar va risklarni qoplash funksiyasi. Sug‘urtaning iqtisodiyotga birlamchi ta’siri ko‘rilgan zararlarni qoplash orqali namoyon bo‘ladi. 2025-yilda to‘lovlar 35,4 foizga oshib, qariyb 3 trln so‘mni tashkil etdi [18; 2]. To‘lovlar koeffitsiyenti 2021-yilda 33, 2022-yilda 42, 2023-yilda 25, 2024-yilda 23 foiz bo‘lgan [17], 2025-yilda esa 22,2 foizga tushdi (muallif hisob-kitobi). Koeffitsiyentning pastligi sug‘urtalovchilar uchun foydali bo‘lsa-da, iste’molchi nuqtayi nazaridan polis qiymatining pastligini va portfelning kredit bilan bog‘liq mahsulotlar tomon og‘ishini anglatadi. 2025-yilda kredit sug‘urtasi mukofotlari 63 foizga o‘sib, 3,6 trln so‘mga yetdi [3], bu jami

mukofotlarning 26,7 foiziga teng. Shu bilan birga, sug‘urta javobgarligining umumiy hajmi 41,1 foizga oshib, 3,81 kvadrillion so‘mga yetdi [2], bu YaIMdan qariyb 2,1 baravar ko‘pdir (muallif hisob-kitobi).

Investitsion faollik. Sug‘urtalovchilarning investitsiyalari 2025-yilda 46 foizga oshib, 6,54 trln so‘mdan 9,55 trln so‘mga yetdi [18; 2]. Investitsion qamrov koeffitsiyenti 0,67 dan 0,71 ga, investitsiyalarning YaIMga nisbati esa 0,43 foizdan 0,52 foizga ko‘tarildi (muallif hisob-kitobi). Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, nobank moliya sektori aktivlari 34,9 trln so‘m yoki YaIMning 1,9 foiziga teng bo‘lib, ularning 43 foizi sug‘urta tashkilotlariga tegishli [3]; demak, sug‘urtalovchilar aktivlari taxminan 15 trln so‘m yoki YaIMning 0,8 foizi darajasida. Portfel tuzilmasida bank depozitlari ulushi 70,1 foizdan 63,2 foizga, qimmatli qog‘ozlar ulushi 19,9 foizdan 14,6 foizga qisqargan, ko‘chmas mulk ulushi esa 6,9 foizdan 17,4 foizga oshgan [18].

Investitsiyalar o‘sishining dekompozitsiyasi. 2025-yilda investitsiyalar 3,01 trln so‘mga ko‘paydi. Muallif dekompozitsiyasiga ko‘ra, bu o‘sishning 48,3 foizi (1,45 trln so‘m) bank depozitlariga, 40,1 foizi (1,20 trln so‘m) ko‘chmas mulkka to‘g‘ri keladi, qimmatli qog‘ozlar hissasi esa atigi 3,0 foizni (0,09 trln so‘m) tashkil etadi. Bevosita berilgan qarzlar hajmi 52 foizga qisqargan [18]. Natijada sug‘urta resurslari real sektorga asosan bank vositachiligi orqali bilvosita yetib bormoqda, kapital bozoriga yo‘naltirilayotgan ulush esa kamaymoqda, bu H2 farazni tasdiqlaydi.

Moliyaviy inklyuzivlik. Markaziy bankning 2025-yil uchun ilk pilot moliyaviy ommaboplik indeksi 59 ballni tashkil etdi: imkoniyat subindeksi 62, foydalanish subindeksi 51, sifat subindeksi 64 ballga teng [20]. Aholining 86 foizi bank hisobvarag‘iga ega bo‘lsa-da, kredit hisobvarag‘i 20 foizda, jamg‘arma yoki muddatli depozit esa atigi 4 foizda mavjud [20]. Global Findex ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda katta yoshli aholining 56 foizi bank yoki mobil hisobvaraqqa ega bo‘lgan, 2017-yilda bu ko‘rsatkich 34 foiz edi

[21]. Sug‘urta bo‘yicha manzara ancha zaif: Markaziy bank baholashicha, aholining qariyb 30 foizi asosiy moliyaviy tushunchalarni biladi, 2020-yilgi so‘rovda esa respondentlarning atigi 14 foizi sug‘urta mahsulotlaridan xabardor bo‘lib, ularning 24 foizigina biror sug‘urta turidan foydalangan [17], ya’ni barcha respondentlarning taxminan 3,4 foizi (muallif hisob-kitobi). 2025-yilda 13 mln dan ortiq shartnoma tuzilgan bo‘lsa-da, ularning qariyb yarmi majburiy sug‘urta turlariga to‘g‘ri keladi [18]. Demak, aholining sug‘urta bilan qamrovi asosan “passiv” xususiyatga ega bo‘lib, H3 faraz tasdiqlanadi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar xalqaro adabiyot xulosalari bilan uyg‘un. Penetratsiyaning tez oshishi va elastiklikning birdan yuqoriligi O‘zbekiston S-egri chiziqning jadal o‘sish qismiga kirib borayotganini ko‘rsatadi [14]. Arena tadqiqotida rivojlanayotgan mamlakatlarda o‘sishga hayotdan tashqari sug‘urta ham ta’sir etishi aniqlangan edi [9]; O‘zbekiston bozorining 95 foizdan ortig‘i aynan shu segmentga to‘g‘ri kelishi sug‘urtaning hozirgi bosqichdagi asosiy hissasi risklarni qoplash va kreditlashni qo‘llab-quvvatlash orqali namoyon bo‘lishini anglatadi. Moody’s agentligi ham 2026-yilda mukofotlar 30 foizdan ortiq o‘sishini kutib, talabni avtotransport, mulk va kredit risklari sug‘urtasi belgilashini qayd etadi [22].

Investitsion kanal esa zaifligicha qolmoqda. Haiss va Sümegi sug‘urtaning o‘sishga ta’siri mukofotlar bilan birga sug‘urta investitsiyalari orqali ham amalga oshishini ko‘rsatgan edi [11]. O‘zbekistonda portfelning qariyb uchdan ikki qismi bank depozitlarida saqlanib, kapital bozori uchun barqaror institutsional talab shakllanmayapti. Buning asosiy sababi passivlarning qisqa muddatliligidir: hayot sug‘urtasi ulushi 4–5 foiz atrofida ekan, sug‘urtalovchilarda uzoq muddatli aktivlarga mablag‘ joylashtirish uchun yetarli asos bo‘lmaydi. Beck va Webb ta’kidlaganidek, hayot

sug‘urtasining investitsion funksiyasi narx barqarorligi va bank sektori rivojiga bog‘liq [13]. Ko‘chmas mulk ulushining keskin oshishi esa daromadlilikni oshirish bilan birga likvidlik va konsentratsiya risklarini kuchaytiradi.

Inklyuzivlik bo‘yicha natijalar Cole va hammualliflarning xulosalariga mos keladi: sug‘urtaga ixtiyoriy talabni narxdan ko‘ra ishonch, xabardorlik va likvidlik omillari ko‘proq cheklaydi [16]. Past to‘lovlar koeffitsiyenti iste’molchida polis foyda keltirmaydi degan tasavvurni kuchaytirib, ishonch muammosini chuqurlashtirishi mumkin. 2025-yilda sug‘urta agentlari soni 4 804 tadan 3 684 taga qisqargan [18]: elektron polislar sotuv xarajatlarini kamaytirsa-da, maslahatchi vositachining qisqarishi savodxonligi past aholi uchun yangi to‘siq bo‘lishi mumkin. Shu bois raqamlashtirish sug‘urta ta’limi bilan birga olib borilishi lozim [15].

Institutsional jihatdan bozor burilish nuqtasida turibdi. Muhokamadagi farmon loyihasida majburiy sug‘urta turlari bo‘yicha agentlik vositachilik haqini 5 foiz bilan cheklash, uzoq muddatli hayot sug‘urtasi mukofotlari uchun daromad solig‘i hisobidan keshbek joriy etish va qayta sug‘urta shartnomalarini yagona tizimda rasmiylashtirish nazarda tutilgan [6]. Moody’s esa kapital talablarining oshishi 2025–2029-yillarda sektorda konsolidatsiyaga olib kelishini, besh yirik kompaniya sektor foydasining 80 foizini olayotganini qayd etgan [23].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot uchta asosiy xulosaga olib keldi. Birinchidan, O‘zbekiston sug‘urta bozori nominal YaIMga qaraganda qariyb 1,7 baravar tez o‘smoqda, penetratsiya esa besh yilda 0,43 foizdan 0,73 foizga oshdi. Ikkinchidan, sektorning investitsion hissasi kichik va bilvosita: investitsiyalar YaIMning 0,52 foiziga teng bo‘lib, ularning o‘sishi asosan bank depozitlari va ko‘chmas

mulk hisobiga ta’minlanmoqda. Uchinchidan, bank xizmatlari bilan qamrov keng bo‘lsa-da, aholining sug‘urtaga ixtiyoriy talabi va xabardorligi past darajada qolmoqda.

Shu asosda quyidagi takliflar ilgari suriladi: (1) uzoq muddatli hayot sug‘urtasi uchun soliq keshbeki mexanizmini tezroq joriy etish va uni ixtiyoriy pensiya jamg‘armalari bilan uyg‘unlashtirish; (2) sug‘urta zaxiralarini joylashtirish qoidalarida davlat va korporativ obligatsiyalarga investitsiyalarni rag‘batlantiruvchi me’yorlarni belgilash, ko‘chmas mulk ulushiga esa ehtiyotkorlik chegarasini o‘rnatish; (3) to‘lovlar koeffitsiyenti va da’volarni ko‘rib chiqish muddatlarini kompaniyalar kesimida muntazam e’lon qilish; (4) Markaziy bankning moliyaviy ommaboplik indeksiga sug‘urta bo‘yicha alohida ko‘rsatkichlarni kiritish; (5) moliyaviy savodxonlik dasturlarida sug‘urta modulini hududlar va yoshlar uchun kengaytirish. Kelgusi tadqiqotlarda ma’lumotlar qatori uzaygach, sug‘urta va o‘sish o‘rtasidagi sababiy bog‘liqlikni ekonometrik modellar yordamida baholash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Atlas Magazine. Global insurance market: 2024 turnover (Swiss Re Institute, sigma № 2/2025 asosida). – 2025. – URL: https://atlas-mag.net/en/articles/global-insurance-market-2024-turnover-0

2. UzDaily. Uzbekistan’s insurance market grows 37.8% in 2025. – 13.03.2026. – URL: https://www.uzdaily.uz/en/uzbekistans-insurance-market-grows-378-in-2025/

3. UzDaily. Uzbek insurers boost real estate investments 266 percent (Markaziy bankning 2025-yil uchun moliyaviy barqarorlik sharhi asosida). – 09.07.2026. – URL: https://www.uzdaily.uz/en/uzbek-insurers-boost-real-estate-investments-266-percent/

4. Trend. Uzbekistan's insurance market grows more than 3.5 times in five years. – 2026. – URL: https://www.trend.az/business/finance/4201475.html

5. Norma.uz. Majburiy sug'urtaning qanday turlarini joriy etish rejalashtirilmoqda (Prezidentning 2024-yil 1-martdagi PQ-108-son qarori sharhi). – 2024. – URL: https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/majburiy_sugurtaning_qanday_turlarini_joriy_etish_rejalashtirilmoqda

6. Buxgalter.uz. O'zbekistonda yuklatilgan sug'urta: kimlarni va qachon sug'urta qilishga majbur qilishlari mumkin (sug'urta bozorini 2030-yilgacha isloh qilish to'g'risidagi Prezident Farmoni loyihasi sharhi). – 2026. – URL: https://buxgalter.uz/oz/publish/doc/text216395_uzbekistonda_yuklatilgan_sugurta_kimlarni_va_qachon_sugurta_qilishga_majbur_qilishlari_mumkin

7. Outreville J. F. The relationship between insurance and economic development: 85 empirical papers for a review of the literature // Risk Management and Insurance Review. – 2013. – Vol. 16, № 1. – P. 71–122. – DOI: 10.1111/j.1540-6296.2012.01219.x

8. Ward D., Zurbruegg R. Does insurance promote economic growth? Evidence from OECD countries // Journal of Risk and Insurance. – 2000. – Vol. 67, № 4. – P. 489–506. – DOI: 10.2307/253847

9. Arena M. Does insurance market activity promote economic growth? A cross-country study for industrialized and developing countries // Journal of Risk and Insurance. – 2008. – Vol. 75, № 4. – P. 921–946. – DOI: 10.1111/j.1539-6975.2008.00291.x

10. Han L., Li D., Moshirian F., Tian Y. Insurance development and economic growth // The Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice. – 2010. – Vol. 35, № 2. – P. 183–199. – DOI: 10.1057/gpp.2010.4

11. Haiss P., Sümegi K. The relationship between insurance and economic growth in Europe: a theoretical and empirical analysis // Empirica. – 2008. – Vol. 35, № 4. – P. 405–431. – DOI: 10.1007/s10663-008-9075-2

12. Lee C.-C., Lee C.-C., Chiu Y.-B. The link between life insurance activities and economic growth: some new evidence // Journal of International Money and Finance. – 2013. – Vol. 32. – P. 405–427. – DOI: 10.1016/j.jimonfin.2012.05.001

13. Beck T., Webb I. Economic, demographic, and institutional determinants of life insurance consumption across countries // The World Bank Economic Review. – 2003. – Vol. 17, № 1. – P. 51–88. – DOI: 10.1093/wber/lhg011

14. Enz R. The S-curve relation between per-capita income and insurance penetration // The Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice. – 2000. – Vol. 25. – P. 396–406. – DOI: 10.1111/1468-0440.00072

15. Lusardi A., Mitchell O. S. The economic importance of financial literacy: theory and evidence // Journal of Economic Literature. – 2014. – Vol. 52, № 1. – P. 5–44. – DOI: 10.1257/jel.52.1.5

16. Cole S., Giné X., Tobacman J., Topalova P., Townsend R., Vickery J. Barriers to household risk management: evidence from India // American Economic Journal: Applied Economics. – 2013. – Vol. 5, № 1. – P. 104–135. – DOI: 10.1257/app.5.1.104

17. Umarov H., Karaleu Yu. Development of insurance culture in Uzbekistan // Ilmiy jurnal (sci-p.uz). – 2025. – № 2. – B. 826–832. – URL: https://sci-p.uz/index.php/aept/article/download/2617/2488/5108

18. Istiqbolli loyihalar milliy agentligi. 2025-yil IV chorak yakunlari bo‘yicha sug‘urta bozori hisoboti. – Toshkent, 2026. – URL: https://napp.uz/storage/files/shares/opendata/2025/4Q/%D0%A1%D1%82%

D1%80%D0%B0%D1%85%20%D0%BE%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82(IV%20%D1%87%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BA%202025%20%D0%B9%D0%B8%D0%BB%20)%20uz%20%E2%80%94%20filtr.pdf

19. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston yalpi ichki mahsuloti 35 yilda 478 foizga oshgan (YaIM dinamikasi, 1991–2025-yillar). – Toshkent, 2026. – URL: https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/67455-zbekiston-yalpi-ichki-ma-suloti-35-jilda-478-foizga-oshgan-2

20. Kursiv. O‘zbekistonda aholining moliyaviy ommaboplik darajasi 59 ballni tashkil etdi (Markaziy bankning 2025-yil uchun pilot moliyaviy ommaboplik indeksi). – 20.08.2026. – URL: https://uz.kursiv.media/?p=2085336

21. Kursiv. Half of Uzbek women now have financial accounts, says World Bank (Global Findex 2025). – 21.07.2025. – URL: https://uz.kursiv.media/en/2025-07-21/half-of-uzbek-women-now-have-financial-accounts-says-world-bank/

22. UzDaily. Moody’s assigns positive outlook to Uzbekistan’s insurance sector. – 2026. – URL: https://uzdaily.ru/en/moodys-assigns-positive-outlook-to-uzbekistans-insurance-sector/

23. UzDaily. Moody’s: Uzbek insurance companies face growth slowdown and profit pressure. – 2024. – URL: https://www.uzdaily.ru/en/moodys-uzbek-insurance-companies-face-growth-slowdown-and-profit-pressure

23 Турғунмирзаев, А. (2025). НОВЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ КОНКУРЕНЦИИ В СФЕРЕ СТРАХОВЫХ УСЛУГ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА. Экономическое развитие и анализ, 3(2), 368-376.

24.Турғунмирзаев, А. (2025). ЦИФРОВИЗАЦИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕГО

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ. Передовая экономика и педагогические технологии, 2(1), 289-297.

25. Тургунимирзаев, А. (2025). НАПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ. Экономическое развитие и анализ, 3(1), 439-446.

26.ТУРҒУНМИРЗАЕВ, А. (2025). СУҒУРТА БОЗОРИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ УНИНГ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ОМИЛИ СИФАТИДА. ILG‘OR IQTISODIYOT VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR Учредители: Shafi Science Center Ltd, 2(1), 289-297.

27.Турғунмирзаев, А., & Шамситдинов, М. (2023). Суғурта Компаниялари Рақобатбардошлигини Бошқаришда Рақамли Иқтисодиётнинг Ўрни. Nashrlar, 238-241.

28. Turgunimirzayev, A. Directions of the Development Strategy of Insurance Companies in the Digital Economy. Economic Development and Analysis, 3(1), 439-446.

29. Turgunmirzaev, A. New Appearances of Competition in the Insurance Services Sector: Theory and Practice. Economic Development and Analysis, 3(2), 368-376.

30. Turg‘unmirzayev, A. Digitalization of the Insurance Market as A Factor in Increasing Its Competitiveness. Advanced Economics and Pedagogical Technologies, 2(1), 289-297.

31.Turgunmirzaev, A. (2025). Developing Forms of Competition in The Insurance Field: Theory and Practical Aspects. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 6(3), 1083-1090.